

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ערש"ק פרשת דברים ט' באב תשע"ב שנה ב' גליון 52
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
ניתן לקבל את העלון במייל chagitben@neto.net.il

הנושא: גודל קרושת השבת בימי הגלות

והנה, עיקר בית המקדש היה לכפרת עוונות, וכדברי הגמרא ביזמא (לט:) שהטעם שנקרא בית המקדש "לבנון" משום שמלבין עוונותיהם של ישראל. כמו כן, המדרש (במדב"ר כא, כא) מביא: מעולם לא היה אדם בירושלים ובידו עוון, כיצד? תמיד של שחר מכפר על עבירות שבליילה, ושל בין הערביים מכפר על עבירות שנעשו ביום. ע"כ. וכך אומר המגיד בהגדה של פסח: "ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו".

מעתה, כאשר בית המקדש היה עומד על תילו ומכפר על עוונותיהם, היו יכולים לקבל שכר על לימוד תורתם, אולם כשנחרב בית המקדש ואין בו עוד מעלת כפרת עוונות, הרי שצריכים אנו את מעלת התורה המכפרת על העוונות (ברכות ה: וע"י בדברינו לפרשת נח אות י" במעלת התורה המכפרת על העוונות), ומפסידים אנו את שכרה, כי תורה אחת אינה יכולה לשמש גם לכפרת עוונות וגם לשכר וכדברי החיד"א.

כל זה בימות החול, אולם שונה הדבר בשבת קודש, שמעלתה שמכפרת עוונות, וכמובא במסכת שבת (קיה:): "אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל המשמר שבת כהלכתו - אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו, שנאמר (ישעיהו נ"ו, ב') "אשרי אנוש יעשה זאת וגו' מחללו", אל תקרי מחללו אלא מחול לו (וע"י ט"ז סימן רמ"ב סק"א שזהו רק עם צירוף תשובה לשמירת שבת). לכן הלומד תורה בשבת אינו צריך למחילת עוונות של התורה, כי כבר השבת מוחלת עוונותיו, ומעתה יכול לקבל את השכר של התורה הקדושה וסגולתה.

וזה כוונת התפארת שלמה על מעלת השבת בימי הגלות, כי סגולת השבת לכפר על העוונות וכמעלת בית המקדש, ממילא יכול לזכות לשכר לימוד

"ה' אלהינו דבר אלינו בחרב לאמר רב לכם שבת בחר הזה" (א', ו')

בספדה"ק תפארת שלמה (בפרשתינו) פירש פסוק זה וז"ל: "הפרשה זאת נקראת תמיד בבין המצרים בשבת חזון. והיא מרמזת לנו כי "ה' אלהינו דיבר אלינו בחורב" (לשון חורבן), אף שבית המקדש הוא חרב בעוונותינו הרבים, אף על פי כן "רב לכם שבת" - הוא יום שבת. כי האמנם כל המועדים הם לפי הזמנים כמו שאומרים (בתפילת יו"ט) "מקדש ישראל והזמנים", והיה לנו מצות עליה לרגל והבאת הקרבנות ובזמן הזה אין לנו דבר, אבל שבת היא קביעא וקיימא גם בזמן הזה. וזהו שאמרו חכמינו ז"ל (שבת י:): "מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה". רוצה לומר, אף שבית המקדש נגנז אך השבת קיימת לעולם. עכ"ל.

ויש לפרש את דבריו בהקדם מה שכתב החיד"א בספרו מדבר קדמות (מערכת א' אות ג'), וז"ל: "...כי מה שיעשה האדם לכפרת חטאו אין זה מועיל להיות לו שכר טוב על זה, ומכאן למד הרב ווי העמודים בריש הספר כי מה שנאמר דהאישה הרגילה בנר שבת זוכה לבן תלמיד חכם, הוא כשמדלקת שתי נרות דנר אחד לכפר על שכבתה נרו של עולם, והנר השני בעבורו זוכה לבן תלמיד חכם. עכ"ל.

ומתבאר, כי אי אפשר למצוה אחת שתשמש גם לכפרת עוון וגם לשכר (וע"י לרי"ף בפירושו לעין יעקב במסכת שבת קיה:), שפירש בדרך זו את מאמר הגמרא בשבת שם, אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלים. שמן הצורך שתי שבתות, אחד לכפרה והשני לשכר שבזכותה יגאלו, כי אי אפשר שמצוה אחת תשמש לשניהם כאחד. יעו"ש).

התורה וכבזמן בית המקדש, דבר אשר אינו קיים בימות החול.

וזהו הפירוש בבקשתנו: "יהי רצון מלפניך... שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך", כי כל עוד התורה משמשת לכפרת עוונות כבזמן הגלות, ממילא חסר לנו בשכר של התורה, ואיננו יכולים לזכות לשלמותה, ולכן מבקשים אנו, שנזכה שיבנה בית המקדש ובית המקדש יכפר על עוונותינו, ואזי נזכה לחלק שלם בתורה.

ובענין זה ראוי להביא מעשה על הגאון הגדול מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שמנהגו בכל השנים היה לצאת למעלה רחוב הנביאים פעם בשלושים יום ולהביט על הר הבית ששמש, כדי שלא להתחייב בקריעה, שנה שעברה (שנת תשע"א) מחמת שנחלשה ראייתו ולא יכול היה לראות את הר הבית מרחוק, נסע עד הכותל המערבי. וכשחזר בירך אותו משמשו: "יהי רצון שיבנה בית המקדש במהרה בימינו", ונענה הגרי"ש לעומתו: "אמן". אבל מיד הוסיף ואמר לו בזה הלשון: "אבער, ותן חלקנו בתורתך".

לאור זאת נבין מה שכתב המהר"ל מפראג בתפארת ישראל (פרק כ"ז), שיותר ראוי ללמוד קבלה בשבת. וכ"כ החיד"א במדבר קדמות (מערכת ק' אות י"א), ורמז בזה הפסוק (תהילים כ"ט, ב'): "השתחוו לה' בהדרת קודש" ראשי תיבות: קבלה. עיי"ש.

כי לימוד הקבלה מגודל קדושתו אינו יכול להיות בגדר של מחילת עוונות. ולכן רק בשבת קודש שזוכה בה למחילת עוונות מחמת יום השבת, אזי ראוי ללמוד את תורת הסוד.

מטעם זה תלמיד חכם נקרא אף בימות החול "שבת" (זוה"ק פרשת צו דף כט.), כי לימוד תורתו בימות החול אינו בגדר של "מחילת עוונות", וממילא תורתו היא גבוהה כבחנינת לימוד תורה של שאר העם בשבת קודש.

לאור הדברים הנזכרים נבוא ונבאר את דברי תנא דבי אליהו (רבה פרק ד'): וכן כל חכם וחכם מישראל שיש בו דברי תורה לאמיתו, ומתאנה על כבודו של הקב"ה ועל כבודו של ישראל כל ימיו, ומחמד ומתאוה ומצפה על כבוד ירושלים ועל בית המקדש ועל הישועה שתצמיח בקרוב בימינו ועל כינוס גלויות, מיד שורה רוח הקודש בקרבו וכו'. ע"כ.

ויש לפרש, מצינו במסכת תענית (ל'): כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה. ואמר לשון הווה "זוכה ורואה בשמחתה", והיינו שהמצטער על חורבן בית המקדש, זוכה למעלותיו של בית

המקדש ועבורו בית המקדש קיים ומכפר על עוונותיו (עי' לחתם סופר בדרשותיו דרוש ליום ז' אב דף של"ט בביאור הכתוב "בונה ירושלים ה"ש נאמר לשון הווה. כמו כן יעוי' בתפארת שלמה פרשת עקב), וכך מובא בשל"ה הקדוש, שהמצטער והמתאבל על חורבן בית המקדש, זוכה למחילת עוונות [כמו כן כתב בספר מועד לכל חי (סימן י' אות ס"ו): ומי שמקונן על חורבן ביהמ"ק מכפרין לו עוונותיו וזוכה לאריכות ימים ושנים, ובניו לא ימותו בחייו ויראה זרע יאריך ימים]. ממילא יש מעלה ללימוד תורתו שאינו בא לכפר עוון ויכול לזכות לשכר לימוד התורה, וכך זוכה שעל ידי לימוד התורה "מיד שורה רוח הקודש בקרבו".

מאמר לתשעה באב:

נאמר בתורה (ראה י"ב, י"א): "והיה המקום אשר יבחר ה' אלהיכם בו לשכן שמו שם, שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם וגו'".

כלומר, התורה כלל אינה מזכירה היכן מקום בית המקדש ומעלימה אותו, ונשאלת השאלה מדוע לא נאמר בפירוש שאותו מקום הוא הר המוריה.

ואכן הש"ך על התורה מביא בשם רבינו בחיי שמעתיק את הרמב"ם בחיבורו מורה נבוכים שנותן בזה שלושה טעמים:

האחד: אילו ידעו האומות כי שם התפילה מקובלת והקרבת שם לרצון, ירצו כל אומה ואומה להחזיק בו ותרבה המריבה ביניהם והמלחמה בין האומות.

והשני: כי הכנענים יושבי הארץ, אילו היו יודעין שישראל עתידין לירש את ארצם ולעבוד את ה' יתברך ולהקריב קרבנותיהם באותו מקום, היו משחיתים אותו בכל מה שהיו יכולין.

והשלישי: כי היו השבטים מריבין זה עם זה, כל אחד ואחד מבקש שיהיה המקום בנחלתו ותיפול מריבה ומחלוקת ביניהם, כמו שנפלה בבקשת כהונה. ולכך העלים וסתם הכתוב המקום הזה ולא פרסמו, ואין צריך לומר האומות, כי אפילו ישראל לא ידעוהו, כי אף על פי שידעו הכל מעלתו של הר המוריה, לא היו יודעין כי הוא המקום אשר יבחר ה'. ע"כ.

והש"ך מוסיף טעם רביעי: שמה שנעלם המקום, כדי לחבבו בעיניהם וכדי לתת להם שכר על כל דיבור ודיבור, כמו שאמר לאברהם (וירא כ"ב, כ"ב): "על אחד ההרים ולא פירש לו איזה הוא". עכ"ד.

ונראה לתת טעם נוסף בזה, בהקדם מה שמצינו שבית המקדש קרוי "מקום", כמו שנאמר "המקום

אשר יבחר ה', כמו כן אצל העקידה נאמר (וירא כ"ב, ד') "וירא את המקום מרחוק". ומצינו גם שה"מקום" הוא תואר וכינוי להקב"ה, כמו שאמרו חז"ל (בר"ר סח, ט) על הפסוק (ויצא כ"ח, י"א) "ויפגע במקום": מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראין אותו מקום? שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו. ע"כ.

ומתבאר כי התואר "מקום" מתפרש כממלא כל העולם. כמו כן בית המקדש נקרא "מקום", להורות, כי אין השראת השכינה מצטמצמת רק במקום המקדש, אלא על ידה שורה השכינה בכל העולם כולו. ואף יותר מזה, רק כאשר ראויה השכינה לשרות בתחתונים, רק אז זוכים לבניית בית המקדש.

וכמו שכותב המלבי"ם בפרשת תרומה (ב"רמזי המשכן), וז"ל: ואמרו חז"ל שמים שברא הקב"ה את עולמו נתאוה שיהיה לו דירה בתחתונים, רוצה לומר, שהאדם יטהר ויתקדש בעולמו הקטן עד שהאלהות שבו תמשול על הגוף וכוחותיו, שאז הוא אלוה בתחתונים, כי מושל על כוחותיו בכח הבחירה והאלהות שבו, ואז תעלה ההארה ממעשיו להאיר לכל העולמות וכו', ובוה עיקר השכינה בתחתונים כי משם תצא ההנהגה הכללית לכל העולמות, וזה היה בימי האבות שהתחילו להוריד השכינה לארץ כמו שאמרו חז"ל: האבות הן הן המרכבה וכו'.

וממשיך המלבי"ם: וזאת היתה הכוונה במלאכת המשכן והמקדש אשר נבנה אחר זה בירושלים בעיר שחברה לה יחדו, שם נתאחדו כל נפשות האומה הישראלית ויעמדו כאיש אחד פרטי הכולל בנפשו כל ההארות והרוחניות וכו', ונשלם בזה הקומה השלמה הנפשית המתייחסת לקומה הרוחנית אשר משם אצילות נשמותיהם, ועל זה אמר: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", רוצה לומר, בתוך נשמותיהם שהתאחדו במקדש הזה לקומה שלמה וגויה כוללת. ע"כ.

ותורף דברי המלבי"ם, כי עיקר השראת השכינה בעולם היא על ידי שעם ישראל מטהרים ומקדשים את עצמם, ועל ידי זה מגלים את מלכותו יתברך בעולם, ובוה גורמים לבניית בית המקדש.

לפיכך בחרה התורה להסתיר את מקום המקדש, להורות, כי השכינה אינה מצטמצמת למקום מסוים, אלא עיקר השראתה היא בכל נשמת יהודי ויהודי, ועל ידם בכל העולם, ורק אז שורה

היא בבית המקדש. ולכן נקרא בית המקדש "מקום", כי עיקר השראת השכינה בו תלויה בגילוי מלכותו יתברך, בכל מקומות העולם.

והנה, החתם סופר (על התורה תחילת פרשת בא) מביא את דברי הילקוט ראובני שפרעה היה יודע שם מ"י. ולכן אמר: "מי ה' אשר אשמע בקולו". אולם שם אלה"ם מתחלק מ"י ואל"ה, ואת שם אל"ה פרעה לא ידע, לכן אמר הקב"ה כנגד זה: "למען שתי אותותי אל"ה בקרבו". עד כאן דברי הילקוט ראובני.

ומבאר החתם סופר: שכאשר הקב"ה מתקיים בבחינת הסתר וטבע, הרי שהנהגה זו היא בחינת מ"י, לשון נסתר "לא ידענו מי הוא", וכשהוא מתנהג בנסים ונפלאות ומשנה את הטבע כקריעת ים סוף וכדומה, אשר עין בעין נראה לעין כל, כי ה' עומד ומשגיח עלינו, אזי נקרא בבחינת את"ה וכו'. וזהו פירוש צירוף אותיות אלה"ם, מ"י אל"ה, רוצה לומר, מצד אחד בחינת מ"י, ומצד השני אם אנו בוחנים דרכיו כי אנו מורים באצבע אל"ה הם דרכי ה' ועלילותיו, וכו'. עכ"ל.

ומבואר מדבריו, כי בחינת "מ"י" היינו בחינה של הסתרת פנים, שאינו רואה את השגחתו של ה' יתברך, ושואל מי ה' חס ושלום. ואילו בחינת "אתה" היא גילוי יתברך בעולם.

ועל כך אומר הכתוב בתהילים (ק"ב, י"ד): "אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד", מילת "אתה" מתפרשת, כי רק כאשר התגלה מלכותו יתברך בעולם, ונוריד את השכינה אל התחתונים, רק אז נזכה שהקב"ה ירחם על ציון ויבנה את בית מקדשנו ותפארתנו.

לכן דוד המלך הוא שזכה לבנות את היסודות של בית המקדש (עי' סוכה נג.), כיון שדוד המלך גילה את מלכות ה' בבחינת "אתה", וכמו שנאמר (תהילים כ"ג, ד'): "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי", כלומר, גם בתוך גיא צלמות, מקום של חושך והסתר פנים, הצליח דוד המלך להכריז "כי אתה עמדי", להראות כי הקב"ה עומד ומשגיח עלינו, ועל ידי זה המשיך והוריד את השכינה לתחתונים, ומעתה ראויים לבניית בית המקדש, לכן החל בבניית היסודות של בית המקדש.